

ฝักรองรอย: ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ

received 26 MAY 2023 revised 17 NOV 2023 accepted 21 NOV 2023

ปราโมทย์ ศรีปลั่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชาศิลปศึกษา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

บทคัดย่อ

การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ มีแรงบันดาลใจจากแนวคิดของปรัชญาญี่ปุ่น “วาบิ-ซาบิ” (Wabi-Sabi) ที่สะท้อนความงามของความเรียบง่าย คราบสนิม ร่องรอยหรือตำหนิต่าง ๆ และการยอมรับในความงามที่ไม่สมบูรณ์แบบของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ชุด ฝักรองรอย: ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ 2) เพื่อการนำชุดผลงานที่สร้างสรรค์ ไปเป็นต้นแบบทางเทคนิคในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านปือเน ตำบลปือ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ในเชิงพาณิชย์ 3) เพื่อบูรณาการงานสร้างสรรค์กับกระบวนการเรียนการสอน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่ชุมชน และ 4) เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ และบทความวิจัยสร้างสรรค์ในการตีพิมพ์สู่สาธารณะ

ผลงานวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ มีกระบวนการสร้างสรรค์จากการตัดเย็บต่อผ้า ที่ผ่านการพิมพ์ด้วยสีย้อมสีธรรมชาติ การพิมพ์ไปไม้บนพื้นสนิมเหล็ก การมัดย้อม การย้อม และการระบายสีจากสีสกัดธรรมชาติในท้องถิ่น เพื่อสร้างลวดลายและพื้นผิวบนผ้าในลักษณะต่าง ๆ นำมาจัดวางองค์ประกอบศิลป์ผสมกับเทคนิคการตัดเย็บต่อผ้า และการเย็บปักถักร้อยผสมวัสดุร่วมกันในผืนผ้านั้น เพื่อสร้างความน่าสนใจที่แตกต่าง ในร่องรอยจากคราบต่าง ๆ การขูดขีด การฉีกขาด การปะติดเย็บต่อ และหรือรอยตำหนิต่าง ๆ เป็นชุดผลงานสร้างสรรค์ “ฝักรองรอย: ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ” จำนวน 3 ชิ้น แยกเป็นขนาด ได้แก่ 1) 100 x 200 ซม. 2) 100 x 260 ซม. และ 3) 100 x 280 ซม. จัดแสดงโดยการห้อยแขวนโชว์ นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ได้นำผ้าและเศษผ้าจากการสร้างสรรค์เทคนิคดังกล่าว มาจัดสรรความงามและพัฒนาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋าสะพาย และเสื้อแขนยาวที่ต่างรูปแบบกัน เพื่อเป็นต้นแบบตัวอย่างผลงานทางเทคนิค ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา และยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านปือเนในเชิงพาณิชย์ต่อไป

คำสำคัญ: ศิลปะสิ่งทอ, สื่อผสม, การปะเย็บต่อผ้า, ย้อมสีธรรมชาติ, วาบิ-ซาบิ

Experimental Study on The Priming Techniques for Oil Painting

Pramote Sriplung

Assistant Professor

Art Education Program,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Yala Rajabhat University

Abstract

This creative research is rooted in the principles of ‘Wabi-Sabi,’ a revered Japanese philosophy. The beauty of simplicity, rust stains, or other traces, and embracing imperfections is reflected in the Wabi-Sabi philosophy. This study aims to 1) create a series of works stained in traces, including mixed media textile art, patchwork, and natural dyeing; 2) bring a set of creative works to be a technical model, serving as a prototype example for the development and innovation of community batik products, specifically for the Ban Bue Nae Batik Group in Budi Subdistrict, Mueang District, Yala Province; 3) integrate creative work with the teaching and learning process, preserving arts and culture, and contributing to academic community services; and 4) present and disseminate creative works and research articles to be published for the public.

The results of this creative research involve a process of sewing patchwork fabric. The creator employs various techniques, including printing fabric with rusted iron scraps, leaf printing on a rusted background, tie-dyeing, dyeing, and painting using local natural extracts. These techniques are applied to create diverse patterns and textures on the fabric. The incorporation of sewing and embroidery techniques, along with the use of different materials, adds interest to stains, scratches, tears, and patches. This current creative work consists of three pieces, available in sizes of 1) 100 x 200 cm., 2) 100 x 260 cm. and 3) 100 x 280 cm. respectively. They are displayed by hanging. Additionally, the creator utilizes fabric scraps generated during the process, appreciating the value of these remnants and sharing their new beauty.

Furthermore, this creative work has the potential to inspire the development of products such as shoulder bags and various long-sleeved shirts, serving as a prototype for innovation in community batik products for the Ban Bue Nae Batik Group in Budi Subdistrict, Mueang District, Yala Province in future commercial endeavors.

Keywords: Textile art, Mixed media, Patchwork, Natural Dyeing, Wabi-Sabi

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

วาบิ-ซาบิ (Wabi-Sabi) คือปรัชญาของญี่ปุ่นที่สะท้อนถึงความงามและการเห็นคุณค่าของความเรียบง่าย ท่ามกลางสิ่งที่แสนธรรมดา ตลอดจนการยอมรับในความไม่สมบูรณ์แบบของสิ่งที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีความหมายโดยนัยในปัจจุบันว่าคราบสนิม หรือคราบที่เกิดขึ้นบนเครื่องใช้อีกด้วย “วาบิ-ซาบิ” จึงเป็นการมองว่าสรรพสิ่งนั้นไม่สมบูรณ์แบบ และต่างมีวัฏจักรของธรรมชาติที่ไม่คงทนถาวร ความงามที่เกิดขึ้นจึงเป็นความงามที่ไม่ต้องการรูปแบบแห่งความสมบูรณ์ หรือหลุดจากความสมบูรณ์แล้ว (Nice to Fit, 2019)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์ได้เกิดจินตนาการ และมองเห็นความงามจากร่องรอยของคราบต่าง ๆ การขูดขีด การฉีกขาด การปะติดเย็บต่อ และหรือรอยตำหนิต่าง ๆ ที่ขาดความสมบูรณ์แบบว่ามีเสน่ห์และมีคุณค่าในตัวของมันเอง ซึ่งสามารถนำไปเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสิ่งทอ (Textile Art) เทคนิคสื่อผสม โดยการปะเย็บต่อผ้า (Patchwork) ที่ผ่านการพิมพ์ผ้าด้วยสกินพิเศษเหล็ก การพิมพ์ไปไม้บนพื้นสนิมเหล็ก การมัดย้อม การย้อม และการระบายสี จากสีสกัดจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นการลดการใช้สารเคมีอันตรายและตกค้างเป็นมลพิษให้กับโลก ผสมกับเทคนิคการตัดเย็บถักทอต่อผ้าร่วมกันในผืนผ้านั้น เพื่อสร้างร่องรอยในพื้นที่ผิวผ้าให้น่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ยังต้องการให้เกิดมุมมองของการใช้เศษวัสดุผ้าที่เหลือจากการสร้างสรรค์ มาสร้างคุณค่าประโยชน์ และจัดสรรความงามเข้าไปใหม่ เพื่อทำเป็นตัวอย่างผลงานต้นแบบ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านป้อแ่น ตำบลบุติ อำเภอมือง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการออกแบบลวดลาย และการย้อมสีธรรมชาติเบื้องต้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ชุด ผีเสื้อในร่องรอย: ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ
2. เพื่อนำชุดผลงานที่สร้างสรรค์ ไปเป็นต้นแบบเพื่อการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านป้อแ่น ตำบลบุติ อำเภอมือง จังหวัดยะลา ในเชิงพาณิชย์ต่อไป
3. เพื่อบูรณาการงานสร้างสรรค์กับกระบวนการเรียนการสอน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่ชุมชน
4. เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ และบทความวิจัยสร้างสรรค์ในการตีพิมพ์สู่สาธารณะ

ขอบเขตของการสร้างสรรค์

การศึกษาสร้างสรรค์จากแนวคิด “วาปี-ซาบิ” (Wabi-Sabi) คือแนวคิดความงามจากความไม่สมบูรณ์แบบที่เกิดจากความประทับใจในความงามจากร่องรอยในคราบต่าง ๆ การขูดขีด การฉีกขาด การปะติดเย็บต่อ และหรือรอยตำหนิต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ชุด ผังในร่องรอย: ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ขนาดไม่ต่ำกว่า 100 x 200 เซนติเมตร จำนวน 3 ชิ้น เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนา และยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านปือเน ตำบลบุติ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในเชิงพาณิชย์ต่อไป

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความงาม และการรับรู้ความงามทางศิลปะ

ความงามเป็นเรื่องของคุณค่า (Value) ที่เป็นคุณค่าทางสุนทรีย์ เกิดขึ้นด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล หรือข้อเท็จจริง ความงามมีความเป็นนามธรรมที่ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงแค่สิ่งที่ตาเห็น หูได้ยิน ลิ้นสัมผัส แต่เสพด้วยความคิด จินตนาการ และความรู้สึก ซึ่งอาจรับรู้ต่อเนื่องจากสิ่งที่กายสัมผัส หรือนึกคิดขึ้นมาเอง และไม่มีสิ่งใดมาวัดได้ว่าของใครสวยงามกว่าใคร เนื่องจากไม่มีใครเข้าไปล่วงรู้จินตนาการที่แท้จริงของใครได้

ศิลปะคือศาสตร์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับความงามโดยตรง ศิลปะทำให้เข้าใจว่า ชีวิตที่มีความงาม ธรรมชาติที่งดงาม และความงดงามของสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร การรับรู้ความงามทางศิลปะเป็นประสบการณ์ทางสุนทรีย์ที่ลึกซึ้งกว่ากระบวนการใช้สายตาตามปกติธรรมดา รูปทรงที่มองเห็นคือภาพของผลงานศิลปกรรม อันเป็นผลที่ได้จากการจัดองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็น จัดรวมเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมและลงตัว จนเกิดคุณค่าทางความงามเฉพาะตัว หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการสื่อสารทางความงาม ผ่านภาษาทางศิลปะในการรับรู้ กล่าวคือเป็นการสร้างความเข้าใจในการสื่อสารจากเนื้อหา อารมณ์และความรู้สึกในงานศิลปะ ผ่านทัศนธาตุหรือองค์ประกอบของศิลปะ (Element of Art) ซึ่งประกอบด้วยจุด เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว พื้นที่ว่าง ค่าน้ำหนัก อ่อนแก่ และสี และการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะ เพื่อการแสดงออกซึ่งความงามของศิลปินผู้สร้างสรรค์ ในการสื่อสารระหว่างตัวผลงานศิลปะกับคนดู เช่น ภาพที่แสดงลายเส้นที่คดโค้งไปมาชัดเจนย่อมมีพลังเคลื่อนไหวมากกว่าภาพที่ไม่แสดงลายเส้น หรือภาพที่มีสีสันสดใสย่อมสะดุดตามากกว่าภาพสีเรียบ ๆ เป็นต้น

ความงามจากความไม่สมบูรณ์แบบ “วาปี-ซาบิ” (Wabi-Sabi)

วาปี-ซาบิ คือปรัชญาของญี่ปุ่นที่สะท้อนถึงความงามอีกมุมมองหนึ่งที่ไม่ใช่บรรทัดฐานความงามตามแบบที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ แต่คือความงามจากการเห็นคุณค่าของความเรียบง่าย ธรรมดา คราบสนิม ร่องรอยหรือตำหนิต่าง ๆ และการยอมรับในความงามที่ไม่สมบูรณ์แบบของสิ่งที่เกิดขึ้น ความหมายของ Wabi-Sabi เกิดจากคำสองคำรวมกัน คำแรกคือ Wabi เป็นความเรียบง่าย นอบน้อม ชีวิตที่ปรับให้สอดคล้องตามธรรมชาติ คนที่มีน้อยแต่พอใจมาก ส่วน Sabi คือความพอใจในความไม่สมบูรณ์แบบ เรียนรู้ที่จะยอมรับวัฏจักรของธรรมชาติที่มีการเริ่มต้น เติบโตและสิ้นสุด ยอมรับในความไม่สมบูรณ์แบบที่เกิดขึ้นในระหว่างนั้น Wabi-Sabi รวมกันจึงเป็น

คำที่ทำให้รู้สึกถึงความสอดคล้อง และสันติสุขที่เกิดขึ้นในความเรียบง่าย เป็นการค้นหาความงามของความไม่สมบูรณ์แบบและความไม่สมมาตร ความหยาบ ความเรียบง่าย ทำให้ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักพอประมาณ ซึ่งการน้อมรับเอาวิถี Wabi-Sabi ทำได้โดยการเข้าใจและยอมรับตัวเอง ยอมรับว่ามันไม่สมบูรณ์แบบโดยการรักตัวเอง เริ่มต้นจากจุดที่ตัวเองอยู่ สร้างตัวจากสิ่งที่มีอยู่ พอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ Wabi-Sabi ทำให้เห็นคุณค่าของความจริง ยอมรับในความซับซ้อนของชีวิต และในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับคุณค่าของความเรียบง่าย ไม่มีอะไรคงอยู่และยืนยาว ไม่มีอะไรเสร็จสิ้น และไม่มีอะไรสมบูรณ์แบบ (Nice to Fit, 2019)

ศิลปะนามธรรม (Abstract Art)

ศิลปะนามธรรม เป็นการถ่ายทอดผลงานที่ศิลปินผู้สร้าง ได้มองข้ามความเป็นจริงตามที่ตาเห็น แต่ให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึก ได้รับรู้จากสิ่งที่เห็น ส่งผ่านรูปทรงที่สร้างขึ้นใหม่ จากการลดสีกัด ตัดทอน และปรับเปลี่ยนสภาพออกจากความเป็นจริง เหลือไว้เพียงแค่ความสำคัญของทัศนธาตุทางศิลปะ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และแสงเงา ที่เป็นสื่อแสดงความรู้สึกออกมาในภาพ แทนความเป็นจริงที่ตาเห็น ผลงานในรูปแบบนี้จึงมองดูแล้วไม่แสดงเนื้อหาของภาพ ว่าเป็นรูปอะไร และหมายถึงอะไร ซึ่งโดยทั่วไปที่คนส่วนใหญ่รับรู้ นั่นคือภาพหรือผลงานศิลปะที่ดูไม่รู้เรื่องนั่นเอง

ผู้ริเริ่มรูปแบบของศิลปะนามธรรมคือ วาสซิลี แคนดินสกี (Wassily Kandinsky, 1866-1944) ชาวรัสเซีย แคนดินสกีคำนึงถึงหลัก 2 ประการ คือ ความรู้สึกภายนอกและความรู้สึกภายใน (The Inner and The Outer) ความรู้สึกภายนอก คือ รูปทรง และเมื่อรู้สึกต่อการเห็นรูปทรงดังกล่าวแล้ว ก็จะเกิดความรู้สึกภายในสำหรับคุณค่าของรูปทรงนั้น ซึ่งเป็นการสร้างความกลมกลืนให้เกิดขึ้น ด้วยการใช้ทัศนธาตุต่าง ๆ การเคลื่อนไหว ลีลา จังหวะ สัดส่วน และความเด่นชัดของภาพ มีการใช้ภาษาภาพในการสื่อความหมายด้วยรูปทรง สี และลายเส้น เพื่อสร้างสัดส่วนในระดับความเป็นนามธรรมที่แตกต่างกันไป (Sunphongsri, 2011, p. 291-299)

ภาพเขียนนามธรรมได้กลายเป็นภาษาใหม่ทางศิลปะ ของกลุ่มศิลปินหัวล้ำสมัย อะวองท์ การ์ด (Avant-Garde) ไม่เพียงแต่จะเป็นการปลดแอกศิลปะให้หลุดพ้น จากการทำหน้าที่ในการเล่าเรื่อง หากแต่รวมถึงการปลีกตัวออกจากศาสตร์อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม ศาสนาและปรัชญา อันเป็นลักษณะของศิลปะในยุคก่อนสมัยใหม่ ศิลปะที่อัดแน่นไปด้วยเนื้อหา แปรเปลี่ยนเหลือเพียงรูปทรงที่ใช้ในการแสดงออก ถึงอารมณ์ความรู้สึกและจิตวิญญาณ ถึงแม้ว่าจิตรกรรมนามธรรมจะได้รับความนิยมและประสบความสำเร็จ แต่ปัญหาใหญ่ได้เกิดตามมาคือ เกิดคำถามขึ้นว่า อะไรคือมาตรฐานที่ใช้วัด “ความสำเร็จ” ของภาพนามธรรม ใครคือผู้ตัดสินว่าการจัดวางองค์ประกอบของภาพ “เหมาะสมลงตัว” หรือ “สมบูรณ์แบบสุนทรียศาสตร์” แล้วหรือยัง คำตัดสินตั้งอยู่บนหลักเกณฑ์เดียวกันได้หรือไม่ หรือขึ้นอยู่กับความรู้สึกของศิลปิน หรือนักวิจารณ์ศิลปะแต่ละคน ที่จะบอกว่าภาพไหนสวยหรือไม่สวยเท่านั้น (Daniel, 2009, p. 10)

สำหรับประเด็นของการรับรู้งานศิลปะนามธรรมนั้น อาจทำความเข้าใจได้จากแนวคิดสุนทรียแห่งการไม่ปรากฏ ซึ่งชูลูด นิมเสมอ ได้กล่าวไว้ว่า “ส่วนที่ไม่ปรากฏในศิลปะนั้น สำคัญกว่าส่วนที่ปรากฏเสียอีก” ซึ่งส่วนที่ไม่ปรากฏในที่นี้ คือส่วนที่มองไม่เห็นได้ด้วยตา แต่ต้องสัมผัสด้วยความรู้สึก จิตและปัญญา เทียบได้กับวงค์ของความจดจ่อ ฟังดนตรีคลาสสิก ที่ไม่มีเนื้อความให้รับรู้ความหมาย ซึ่งกล่าวได้ว่าการสร้างงานศิลปะคือการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างส่วนนามธรรมกับรูปธรรมที่ต่างเข้าร่วมกันกำหนดความคิดเรื่องรูปวัตถุ ความรู้สึกทำให้จัดการกับรูปลักษณ์ รายละเอียดและทิศทาง ท่วงทีของงาน การปรากฏสนองความคิดและความรู้สึกที่เป็นส่วนซึ่งมองไม่เห็น อุปมาารวกับการดวลกันอยู่ตลอดเวลา ระหว่างรูปกับนาม คิดกับรู้สึก เหตุผลกับอารมณ์ มวลรวมกับรายละเอียด ส่วนตัวกับสาธารณะ การปรุงแต่งกับความจริง หรือพอกกับไม่พอ เป็นต้น (Ratjumroensuk, 2009, p. 90)

ศิลปะสื่อผสม

“สื่อผสม” หรือ Mixed Media ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ได้ให้คำจำกัดความในแง่ของศิลปะ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองความหมาย คือ วัสดุที่ใช้เป็นสื่อในการแสดงออกในงานศิลปะ และกรรมวิธีหรือวิธีการในการสร้างสรรค์ ดังนั้นความหมายของคำว่า “สื่อผสม” (Mixed Media) ในงานศิลปะนั้น คือการใช้วัสดุหลากหลายชนิดผสมกัน หรือการใช้กรรมวิธีหรือวิธีการในการสร้างสรรค์ในลักษณะผสมกัน เช่น กรรมวิธีของจิตรกรรมผสมผสานกับกรรมวิธีทางประติมากรรม เป็นต้น (Rodboon, 2013)

คำว่า “สื่อผสม” ไม่ใช่ลัทธิ หรือแนวคิดปรัชญาทางศิลปะใด ๆ เป็นเพียงการระบุถึงศิลปะ ที่มีการผสมผสานสื่อทางศิลปะที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น การผสมกันระหว่างงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือภาพเคลื่อนไหว ได้แก่ ภาพจากโทรทัศน์ วิดีโอ เสียง กลิ่น หรือการสัมผัสทางกายภาพ ซึ่งศิลปะที่เข้าข่ายสื่อผสมนั้น ควรต้องมีการผสมสื่อที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 สื่อขึ้นไป แต่หากเป็นการผสมกันระหว่างเทคนิคในสื่อเดียวกัน เช่น จิตรกรรมที่มีการใช้เทคนิคสีน้ำ ผสมกับการเขียนภาพในบางส่วนด้วยสีน้ำมันและสีฝุ่น ควรจะถือว่าเป็น “เทคนิคผสม” มากกว่า “สื่อผสม” ซึ่งโดยพื้นฐานของงานสื่อผสมที่มีการผสมผสานสื่อที่แตกต่างกันนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ประดิษฐ์ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด เนื่องจากผลงานศิลปะและงานหัตถกรรมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก ที่ทำสืบทอดกันมาหลายศตวรรษ ต่างมีลักษณะผสมสื่อที่ต่างกันอยู่ค่อนข้างมาก เช่น งานประติมากรรมของชนเผ่าในทวีปแอฟริกา ที่มีการแกะสลักไม้ให้เป็น 3 มิติ ผสมกับการแกะลายเบา ติดปะด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น เปลือกหอย และยังมีกระบายสีต่าง ๆ ผสมเข้าไปด้วย (Kunavichayanon, 2002, p. 108-109)

ปัจจุบันคำว่า “สื่อประสม” หรือ “สื่อผสม” ในวงการศิลปกรรมไทยมีความหมายที่กล่าวถึง การผสมผสานวัสดุต่าง ๆ ทั้ง 2 มิติและ 3 มิติ รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ (Mukdamanee, 2002, p.18) และมีการใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Mixed Media” ซึ่งสรุปได้ว่า เป็นการใช้สื่อวัสดุประเภทต่าง ๆ ทั้ง 2 มิติและ 3 มิติ รวมถึงสื่อในการสร้างสรรค์ในเทคนิคหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ผสมผสานมากกว่า 2 เทคนิคสื่อขึ้นไป เช่น เทคนิคสื่อทางจิตรกรรมผสมกับทางประติมากรรม หรือภาพพิมพ์ หรือภาพถ่าย หรือมีการผสมการใช้เสียง หรือสื่อทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสร้างสรรค์ โดยไม่ได้มีข้อกำหนดที่ตายตัวในการใช้สื่อสำหรับการแสดงออกของศิลปินแต่ละคน

ศิลปะสิ่งทอ

เมื่อโลกศิลปะได้ก้าวเข้าสู่ยุคศิลปะร่วมสมัยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 การสร้างสรรค์ผลงานด้วยการใช้วัสดุผ้า เส้นใย หรือส่วนผสมของสิ่งทอเหล่านี้ ได้พัฒนาเทคนิควิธีการขึ้นมาพร้อมกับเทคโนโลยีทันสมัยที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ของศิลปิน ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ผ่านมาเทคโนโลยีทันสมัยเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้ในการทอ การเย็บปักถักร้อย การออกแบบพรม หรือแม้กระทั่งการสร้างผลงานศิลปะจากเส้นใย ซึ่งนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1980 ศิลปะจากเส้นใยได้รับการพัฒนาในรูปแบบใหม่ โดยได้รับอิทธิพลความคิดหลังสมัยใหม่ ทั้งรูปแบบการทำงาน และเทคนิควัสดุ ศิลปะเย็บปักถักร้อย การทอผ้าควิลท์ โครเชต์และอื่น ๆ (Srikula, 2016, p. 29)

ศิลปะจากเส้นใย ศิลปะผ้าหรือศิลปะสิ่งทอ ล้วนนำเอาภาพลักษณ์และเทคนิคมาจากการงานฝีมือ ซึ่งเป็นสิ่งที่เก่าที่มีอยู่เดิมแล้ว เป็นการฉกฉวยเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มานำเสนอใหม่ในวิธีการที่เรียกว่า หยิบยืมมาใช้ (Appropriation) ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของรูปแบบงานศิลปะในยุคร่วมสมัยปัจจุบัน และในผลงานศิลปะจากเส้นใยในยุคร่วมสมัย จะเห็นได้ว่า ไม่ได้สร้างสรรค์เพื่อจำกัดให้อยู่แค่ภายในห้องแสดงเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่หรือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้และนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งเป็นศิลปะจัดวาง ศิลปะเชิงปฏิสัมพันธ์ หรือศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในอนาคตอาจมีความเป็นไปได้ว่า ศิลปะจากเส้นใยต้องมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และคาดว่าจะอาจจะมีการกำหนดชื่อเรียกใหม่ ตามกาลเวลาของยุคสมัยที่มีการพัฒนา และคิดค้นทำสิ่งใหม่ของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งในปัจจุบันศิลปะจากเส้นใยได้รับความนิยมอย่างมาก ในวงการศิลปะร่วมสมัย และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาวิธีการสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น (Srikula, 2016, p. 29)

ศิลปะการปะต่อเย็บปักผ้า

คำว่า แพตช์เวิร์ค (Patchwork) และ ควิลท์ (Quilt) มักใช้เรียกสิ่งเดียวกัน ซึ่งก็คือ งานฝีมือที่ใช้ผ้ามาปะติดปะต่อเข้าด้วยกันและทำให้เกิดเป็นลวดลาย ซึ่งทางยุโรปและอังกฤษ นิยมเรียกว่า แพตช์เวิร์ค (Patchwork) ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกกันว่า ควิลท์ (Quilt) งานต่อผ้า (Quilting) หรืองานควิลท์เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของคนสมัยก่อน โดยนำเศษผ้าหลากหลายสีมาเย็บต่อกันจนเป็นลวดลายที่สวยงามและเกิดขึ้นงานขึ้นมา งานควิลท์มีประวัติมาช้านานทั้งในแถบเอเชีย ยุโรป และออสเตรเลีย ส่วนงานควิลท์มีต้นกำเนิดมาจากนักบวชอียิปต์โบราณที่ก่อนออกรบจะใส่เสื้อเกราะที่เป็นเหล็กและแข็ง จึงมีการสวมเสื้ออีกชั้นหนึ่งไว้ข้างใน เพื่อให้เกิดความนุ่มและป้องกันผิวที่ต้องเสียดสีกับเสื้อเกราะ และที่สำคัญคือเพื่อให้ความอบอุ่นและความมั่นใจในการออกรบสู้รบกับศัตรู เนื่องจากเสื้อที่มีหนานุ่มยอมแสดงถึงความรักความอบอุ่นที่ภรรยาได้ถักทอเย็บปะต่อผ้า จนกลายเป็นของขวัญเสื้อที่แทนใจให้กับสามีในยามออกรบ (Phuphat & Ritnim, 2012, p. 3-4)

การปักทอและเย็บงานแพตช์เวิร์คที่มีความสวยงามเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 19 ช่วงยุควิคตอเรียนมีการกล่าวกันอย่างไม่เป็นทางการว่าเป็นยุคทองของงานแพตช์เวิร์ค แต่หลังจากนั้น งานแพตช์เวิร์คในประเทศอังกฤษได้เริ่มลดความนิยมลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ฝั่งประเทศสหรัฐอเมริกากลับได้รับความนิยมอย่างมาก และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการถ่ายทอดภูมิปัญญาของศิลปะแขนงนี้ จากยุโรปมาสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา

และสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้ สำหรับประเทศไทย งานแพตช์เวิร์คและงานควิลท์ เป็นที่นิยมกันมากในจังหวัดทางภาคเหนือ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยภูเขา ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากมิชชันนารีและแพร่หลายสู่สังคมพื้นบ้านมากขึ้น จุดสังเกตคือสินค้างานแพตช์เวิร์คและควิลท์ฝีมือดีนั้น มีที่มาจากทางภาคเหนือทั้งสิ้น (Phuphat & Ritnim, 2012, p. 5)

ควิลท์แต่ละผืนประกอบด้วยคำสำคัญ 3 คำ ดังนี้

1. การต่อผ้า หรือ แพตช์เวิร์ค (Patchwork or Pieced Quilt) คือ การนำผ้าที่ตัดเป็นชิ้น ๆ รูปทรงเรขาคณิตต่าง ๆ มาเย็บต่อกันเป็นผืนใหญ่ให้เกิดลวดลายซึ่งมีชื่อเรียกแต่ละลายแตกต่างกันไป โดยแพทเทิร์นที่ใช้และเป็นที่ยอมรับมานาน ได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า และหกเหลี่ยม
2. การปะผ้า หรือ แอปพลิเค (Applique Quilt) คือ ผ้าควิลท์ที่ชั้นบน (Top) ทำลวดลายด้วยการตัดผ้าเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามจินตนาการโดยไม่จำกัดรูปทรง เช่น ลายดอกไม้ หรือลายสัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งภาพเหมือนจริง โดยนำผ้าเย็บสอยปะลงบนผ้าอีกชั้นหนึ่ง เพื่อนำเสนอเรื่องราวที่ต้องการถ่ายทอดตามจินตนาการนั้น ๆ
3. การเย็บบุ หรือ ควิลท์ติง (Quilting) คือ ผ้าควิลท์ติงที่ทำให้เกิดลวดลายทั้งผืนด้วยวิธีควิลท์ (Quilt) หรือ ดันด้วยมือ ซึ่งนิยมทำกันบนผ้าสีขาวหรือสีต่าง ๆ การเกิดลวดลายบุมาจากการนำผ้าวางซ้อนกัน 3 ชั้น ผ้าชั้นบน (Quilt Top) มักเป็นผ้าฝ้าย เป็นชั้นที่ตกแต่งให้เกิดความสวยงามอย่างมีศิลปะ เช่น งานแพตช์เวิร์ค หรือ งานแอปพลิเค ผ้าชั้นใน (Batting) เป็นชั้นที่ให้ความนุ่มและความอบอุ่น ทำด้วยใยโพลีเอสเตอร์ แบบอัดแน่น หรือแบบฟู และผ้านรองด้านหลัง (Backing) มักทำด้วยผ้าฝ้ายเช่นเดียวกับผ้าชั้นบน นำผ้าทั้ง 3 ชั้นมาเย็บบุด้วยลวดลายต่าง ๆ ให้ติดกัน โดยวิธีควิลท์ติง สติช (Quilting stitch) หรือดันมือ เย็บให้เกิดเป็นลายนูนขึ้นมา (Phuphat & Ritnim, 2012, p. 6-7)

ซาซิกโกะ (Sashiko) การปักผ้าแบบญี่ปุ่น

ซาซิกโกะเป็นรูปแบบการเย็บด้วยมือของญี่ปุ่นโบราณ ซึ่งใช้วิธีเย็บอย่างง่าย โดยการเดินตะลุ่ย (Running Stitch) ให้เกิดเป็นลวดลายซ้ำ ๆ หรือสานกันเป็นลวดลายต่าง ๆ คล้ายงานปักคันของชาวไทยภูเขา ซึ่งสันนิษฐานกันว่า มีที่มาจากการเย็บผ้าหลายชั้นให้ติดกัน เพื่อให้ใช้งานได้ทนทานและป้องกันความหนาวเย็น เนื่องจากเนื้อผ้าที่ทอใช้ในครัวเรือนแบบดั้งเดิมไม่แข็งแรงและทนทานเหมือนในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้พัฒนาลวดลายออกมามากมาย จนกลายเป็นงานเย็บปักที่แพร่หลายทั่วไป โดยเฉพาะในหมู่สตรีที่ตามชนบทและผู้ใช้แรงงานที่ได้นำเอางานปักซาซิกโกะมาใช้ซ่อมแซมเสื้อผ้าและของใช้ เช่น พูก หมอน ผ้ากันเปื้อน เสื้อคลุม หรือผ้าชีวรี่ ซึ่งใช้การปะผ้าที่มีรอยขาดบนเสื้อผ้าเข้าไปซ่อมหลายครั้ง คนส่วนใหญ่จึงคุ้นเคยกับงานปักซาซิกโกะที่ปักด้วยด้ายสีขาวบนผ้าพื้นสีน้ำเงินเข้ม เป็นลักษณะเสื้อผ้าที่ชาวไร่ชาวนาและคนใช้แรงงานสวมใส่กัน เนื่องจากในสมัยเอโดะ (ช่วงปี ค.ศ. 1628) ได้มีการห้ามชนชั้นใช้แรงงานสวมเสื้อผ้าสีสดใส ส่วนคนในชนบทจึงนิยมย้อมผ้าเป็นสีน้ำเงินเข้มเนื่องจากมีความทนทานและเชื่อว่าสามารถไล่แมลงต่าง ๆ ได้ ลายปักซาซิกโกะส่วนใหญ่มักมีรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งใช้วิธีเดินตะลุ่ยได้ง่าย ลายมีทั้งที่ดัดแปลงจากลายปักของจีน และได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ลายคลื่น ลายภูเขา ลายต้นสน ลายเมลิ็ดข้าว ฯลฯ (Kyoko, 2013)

การย้อมสีธรรมชาติ

สีธรรมชาติเป็นสีที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุต่าง ๆ สามารถนำมาย้อมได้ทั้งแบบย้อมร้อนและแบบย้อมเย็น สีธรรมชาติเป็นสีที่ต้องอาศัยสารช่วยในการกระตุ้นช่วยให้สีออกเร็ว และให้สีติดแน่นกับเส้นไหม หรือเส้นใยผ้า ส่งผลให้ซักแล้วสีไม่ตก โดยมีข้อดีและข้อจำกัด (Hasin & Chailor, 2016) ดังนี้

ข้อดีของสีธรรมชาติ

- ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค
- น้ำทิ้งจากกระบวนการผลิต ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
- วัตถุดิบหาได้ง่ายในชุมชน ไม่ต้องใช้สีเคมีที่มีนำเข้าจากต่างประเทศ
- การย้อมสีธรรมชาติสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นตามประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- การย้อมสีธรรมชาติมีความหลากหลายตามชนิด อายุและส่วนของพืชที่ใช้ ตลอดจนชนิดของสารกระตุ้น หรือขั้นตอนการย้อม
- การย้อมสีธรรมชาติทำให้เห็นคุณค่า และรู้จักใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อจำกัดของสีธรรมชาติ

- ปริมาณรงควัตถุหรือเม็ดสี (Pigment) ในวัตถุดิบย้อมสีมีจำนวนน้อย ทำให้ย้อมได้สีอ่อน ๆ หรือต้องใช้ปริมาณมากเพื่อย้อมผ้าให้ได้สีเข้ม
- ไม่สามารถผลิตได้ในปริมาณมาก และไม่สามารถผลิตสีตามที่ต้องการได้อย่างแม่นยำ
- สีซีดจางเร็วและมีความคงทนต่อแสงต่ำ
- คุณภาพการย้อมสีธรรมชาติขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการและควบคุมได้ยาก การย้อมผ้าให้สีออกมาเหมือนเดิมจึงทำได้ยาก
- ในการย้อมสีธรรมชาติ หากไม่มีวิธีการย้อมผ้าที่เหมาะสมและจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ย่อมกลายเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม

การสกัดสีธรรมชาติ

การสกัดสีธรรมชาติ มี 2 วิธีคือ 1) การสกัดสีโดยการต้ม หรือการสกัดสีแบบร้อน โดยใช้ความร้อนในการละลายสีและสารประกอบอื่นๆ เพื่อสกัดสี 2) การสกัดสีโดยการหมัก หรือการสกัดสีแบบเย็น โดยการหมักพืชที่ให้สี เพื่อให้สารถสารให้สีละลายน้ำ นิยมใช้กับการย้อมคราม วัสดุการให้สีธรรมชาติส่วนใหญ่จะได้จากพรรณไม้มีนาชนิด ซึ่งได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืช (Hasin & Chailor, 2016)

ตารางที่ 1 การจำแนกโทนสีธรรมชาติชนิดต่าง ๆ

โทนสี	แหล่งที่มาของสี
สีแดง	เมล็ดคำแสด แก่นฝาง เปลือกสมอ เปลือกสะเดา ดอกมะลิวัลย์ แก่นกะหล่ำ แก่นประดู่ รากยอป่า ดอกกระเจียว เปลือกส้มเสี้ยว
สีเหลือง	หัวขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย หัวไพล แก่นไม้พุด ดอกกรรณิการ์ รากฝาง ใบมะขาม ผลดิบมะตูม ดอกผกากรอง ดอกคำฝอย ดอกดาวเรือง เปลือกประโหด แก่นเข ใบเสนียด แก่นแค แก่นฝรั่ง ใบขี้เหล็ก แก่นขนุน ต้นสะตือ ใบเทียนกิ่ง
สีน้ำเงิน	ใบบวบ ใบหูกวาง เปลือกเพกา เปลือกต้นมะริด เปลือกสมอ เปลือกกระทู ใบเลี่ยน เปลือกสมอพิเภก ใบตะขบ ดอกอัญชัน ต้นคราม
สีม่วง	ผลลูกหว่า เปลือกผลมังคุด ผลหม่อน
สีเขียว	เปลือกต้นเพกา เปลือกสมอ ใบเตย ใบกระเพรา
สีชมพู	ต้นมหาภาพ ต้นฝาง แก่นหางนกยูง
สีน้ำตาล	เปลือกไม้โกงกาง เปลือกสีเสียด เปลือกพะยอม เปลือกผลทับทิม เปลือกคาง เปลือกขาว เปลือกสนทะเล เปลือกแสมดำ เปลือกนนทรี เปลือกมะหาด แก่นคูณ เปลือกแค
สีดำ	ใบกระเม็ง ผลมะเกลือ เปลือกกรรพ้า ผลตับเต่า บัวสาย

Note: From © Hasin & Chailor, 2016

สารช่วยย้อม (Mordant)

สารช่วยย้อมหรือสารกระตุ้นสี มีทั้งสารเคมีและสารธรรมชาติ สารช่วยย้อมเคมี คือ วัตถุธาตุที่ใช้ผสมสีเพื่อให้สีติดแน่นกับผ้าที่ย้อม เป็นเกลือกับโลหะพวกอลูมิเนียม เหล็ก ทองแดง ดีบุก และโครเมียม ซึ่งมีราคาถูก คุณภาพเหมาะสมกับลักษณะงาน สารช่วยย้อมธรรมชาติ คือ สารประกอบน้ำหมักธรรมชาติ ที่ช่วยในการย้อมสี และบางครั้งทำให้เฉดสีเปลี่ยน (Hasin & Chailor, 2016)

ตารางที่ 2 สารช่วยย้อมประเภทเคมีและธรรมชาติ

สารช่วยย้อมเคมี	คุณสมบัติและแหล่งที่มาของสี
สารส้ม (อลูมิเนียม)	ช่วยย้อมติดกับเส้นด้ายให้สีสด สว่างขึ้นใช้กับการย้อมสี น้ำตาล-เหลือง-เขียว
จุนสี (ทองแดง)	ช่วยให้สีติดและเข้มข้น ใช้กับการย้อมสีเขียว-น้ำตาล
เกลือ (Salts)	ช่วยเปิดเส้นใยให้บานออก สีซึมสู่ใยผ้าติดทนได้ดีและมีสีสม่ำเสมอ
กรด (Acid)	ได้จากพืชที่มีรสเปรี้ยว เช่น น้ำมะนาว น้ำมะขามเปียก น้ำใบและฝักส้มป่อย

Note: From © Hasin & Chailor, 2016

ตารางที่ 2 สารช่วยย้อมประเภทเคมีและธรรมชาติ (ต่อ)

สารช่วยย้อมเคมี	คุณสมบัติและแหล่งที่มาของสี
ด่าง (Base)	น้ำด่าง หรือน้ำขี้เถ้า ได้จากขี้เถ้าพืช เช่น ส่วนต่างๆ ของกล้วย เปลือกของผลไม้ กากมะพร้าว เป็นต้น
เฟอร์รัสซัลเฟต (เหล็ก หรือ Iron)	ช่วยให้สีติดเส้นใยและเปลี่ยนเฉดสีธรรมชาติจากพืช เป็นสีโทนเทา-ดำ

Note: From © Hasin & Chailor, 2016

การใช้สารช่วยย้อมในการย้อมผ้ามี 3 วิธี (Hasin & Chailor, 2016) คือ

1. การใช้ก่อนการย้อมสี ซึ่งต้องนำเส้นด้ายไปชุบสารช่วยย้อมก่อนนำไปย้อมสีธรรมชาติ
2. การใช้พร้อมกับการย้อมสี เป็นการใส่สารช่วยย้อมไปในน้ำสีแล้วจึงนำเส้นด้ายลงย้อม
3. การใช้หลังย้อมสี นำเส้นด้ายไปย้อมสีก่อนแล้วจึงนำไปย้อมกับสารช่วยย้อมภายหลัง

กระบวนการในการสร้างสรรค์

กระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ขั้นตอนการพัฒนาข้อมูลสู่การสร้างสรรค์

1.1 ทำความเข้าใจแนวความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของตนเองที่เกิดขึ้น เพื่อถ่ายทอดรูปแบบในงานสร้างสรรค์ ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การย้อมสีธรรมชาติ และการปะติดต่อกันในลักษณะเฉพาะตัว

1.2 ศึกษาข้อมูล เนื้อหา และรูปแบบของการพิมพ์และย้อมสีจากสนิมเหล็ก และสีจากธรรมชาติ ผลงานศิลปะของศิลปินที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ของการสร้างสรรค์ในงานศิลปะ สิ่งทอสื่อผสมที่มีความน่าสนใจในมุมมองของตนเอง เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด เนื้อหา และวิธีการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับการแสดงออก

1.3 ทดลองการพิมพ์และย้อมผ้าจากสนิมเหล็ก และสีจากธรรมชาติ ในผ้าชิ้นเล็กด้วยเทคนิคต่าง ๆ

2. การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำงาน

2.1 ผ้าจากเส้นใยธรรมชาติทั้งแบบหนาและแบบธรรมดาปกติทั่วไปในความยาวหลายขนาด และจำนวนหลายชิ้น เพื่อการสร้างสรรค์สำหรับนำไปประกอบการปะติดต่อกัน และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

2.2 แผ่นเหล็ก และเศษเหล็กในลักษณะต่าง ๆ และวัสดุอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการทำแม่พิมพ์ เพื่อสร้างพื้นผิวและลวดลายต่าง ๆ บนผ้า

2.3 กระดาษ และถังน้ำสำหรับใส่น้ำซักล้างผ้า และการย้อมสี

2.4 ผงซักฟอก เพื่อทำความสะอาดผ้า น้ำสมสายชู น้ำเปล่า และแปรงทาสีเบอร์ใหญ่ สำหรับจุ่มสับัด และระบายลงบนผ้า เพื่อเร่งสนิมให้เกิดมากและเร็วขึ้น

2.5 มอร์แดนท์หรือสารผสมช่วยย้อมเพื่อการติดสี หรือสารกระตุ้นสีที่เปลี่ยนค่าเฉดสีในการย้อม เช่น สารส้ม จุนสี สนิมเหล็ก และน้ำปูนใส

2.6 วัตถุดิบทางธรรมชาติในการย้อมสี เช่น ดินลูกรัง ใบไม้ เปลือกลำตัน ฝัก ลูก เปลือกผลไม้ เป็นต้น

2.7 เตาฟืน หรือเตาแก๊ส ตามสะดวกสำหรับการต้มสีและการย้อมผ้า

2.8 ถูมืออย่างสำหรับการย้อมสีผ้า และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการต้มสีและย้อมผ้า

2.9 จักรเย็บผ้า เข็ม และด้ายสีลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสร้างสรรค์

2.10 ไม้ท่อนยาวถึงกลมขนาด 1 นิ้ว ยาว 120 ซม. พร้อมหัวไม้ถึงปิดหัว-ท้ายไม้ จำนวน 6 ชุด สำหรับสอดใส่ผลงาน 3 ชิ้น ในการติดตั้งห้อยแขวนโชว์จัดแสดง

3. การสร้างสรรค์ผลงาน

3.1 ทำความสะอาดผ้าก่อนที่ใช้พิมพ์และย้อมสี เตรียมพื้นที่และวัสดุที่เกี่ยวข้องสำหรับการสร้างสรรค์

ภาพที่ 1 การทำความสะอาดผ้าโดยการซักล้าง

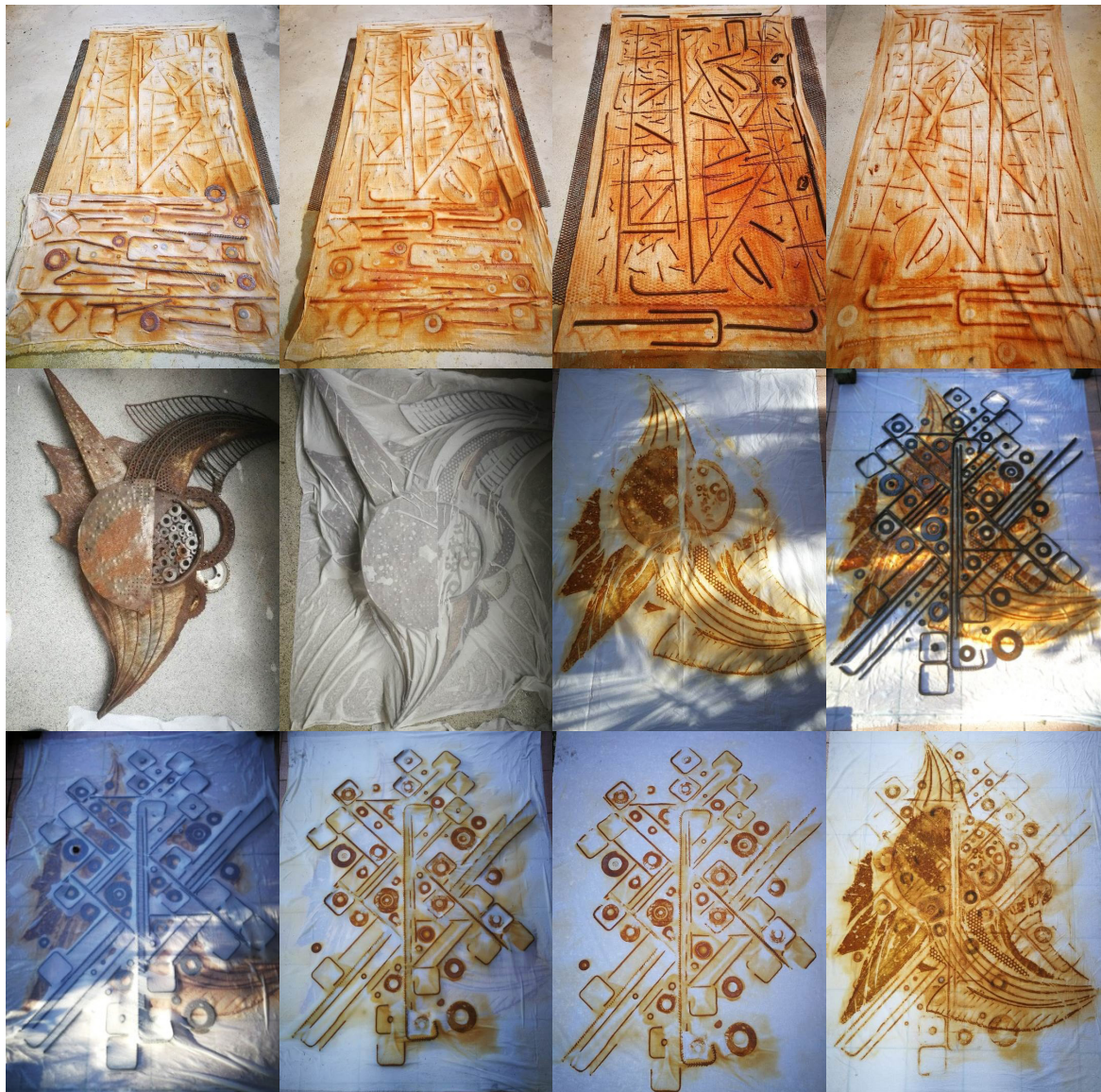
Note: From © Pramote Sriplung 10/05/2021

3.2 พิมพ์และย้อมผ้าจากวัสดุเศษเหล็กต่าง ๆ และจากใบไม้จัดวางบนพื้นแผ่นเหล็ก ใช้น้ำส้มสายชูผสมน้ำ สะบัดหรือระบายให้เปียกชุ่มทั่วทั้งผืนเพื่อเป็นการเร่งสนิมให้เกิดเร็วและมากขึ้น ซึ่งหากทิ้งไว้ข้ามคืน น้ำค้างและความชื้นจะช่วยให้สนิมเกิดเร็วขึ้นด้วยเช่นกันโดยไม่ต้องใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากไม่ต้องเติมความชื้นบ่อยเหมือนช่วงกลางวันที่อากาศร้อนและความชื้นน้อย โดยทำแบบนี้ในหลายรูปแบบลักษณะ เพื่อสร้างจังหวะลวดลาย และพื้นผิวในแบบต่าง ๆ จากผ้าหลายผืน

ภาพที่ 2 ชุดภาพแสดงขั้นตอนการทำ และพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไปพิมพ์สนิม จากแผ่นเหล็กและเศษเหล็ก (1)

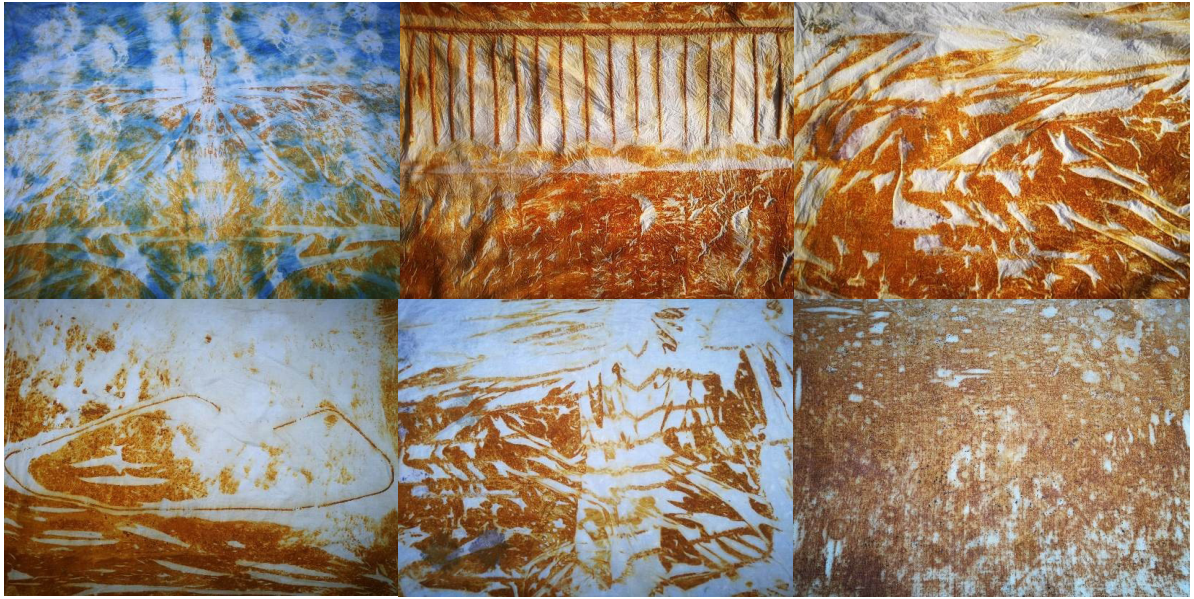
Note: From © Pramote Sriplung 25/05/2021

ภาพที่ 3 ชุดภาพแสดงขั้นตอนการทำ และพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไปพิมพ์สกินจากแผ่นเหล็กและเศษเหล็ก (2)

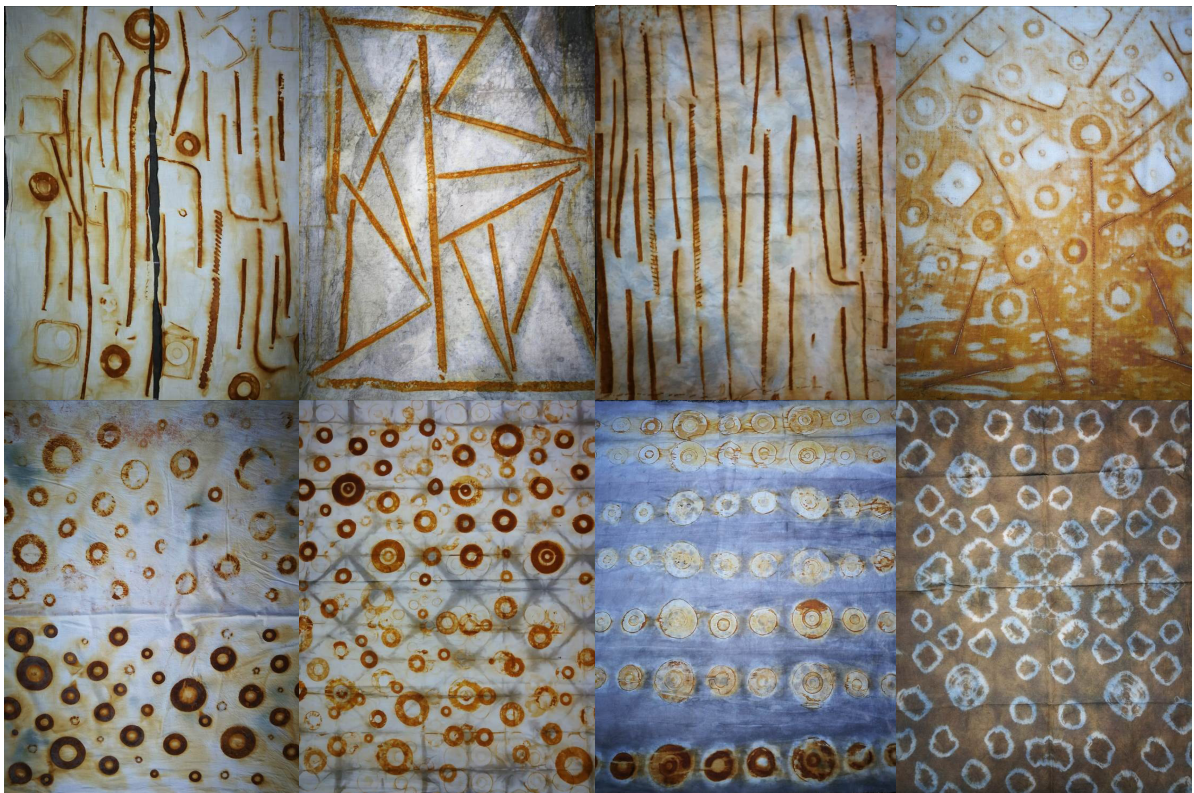
Note: From © Pramote Sriplung 25/05/2021

3.3 เตรียมวัตถุดิบตัวเลือกที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ด้วยเทคนิคของการย้อมสีพื้นแบบเรียบ และแบบสร้างพื้นผิว ลวดลาย โดยเทคนิคการวาดเส้น สบัดสี และการมัดย้อมจากสีธรรมชาติ เช่นสีจากดินลูกรัง ใบไม้ กิ่งก้าน เปลือกไม้ ฝักและผลจากพืชพันธุ์ในท้องถิ่น ผ่านการใช้มอร์แดนต์หรือสารผสมช่วยย้อมเพื่อการติดสี หรือ สารกระตุ้นสีที่เปลี่ยนค่าเฉดสีในการย้อม เช่น สารส้ม จุนสี สนิมเหล็ก และน้ำปูนใส เพื่อให้ได้สีในแบบต่าง ๆ เช่น การใช้สารส้มจะช่วยจับย้อมสีกับเส้นด้าย ช่วยให้สีสดสว่างขึ้น จุนสีช่วยให้สีติดและเข้มขึ้น ซึ่งจากการทดลอง สามารถเปลี่ยนค่าเฉดสี จากสีย้อมน้ำตาลเป็นสีเขียวได้ในใบพืชชบู่เลือดที่ใช้ย้อม และสนิมเหล็กจะช่วยเปลี่ยน เฉดสีธรรมชาติเดิมให้เป็นสีโทนเทา-ดำ เป็นต้น

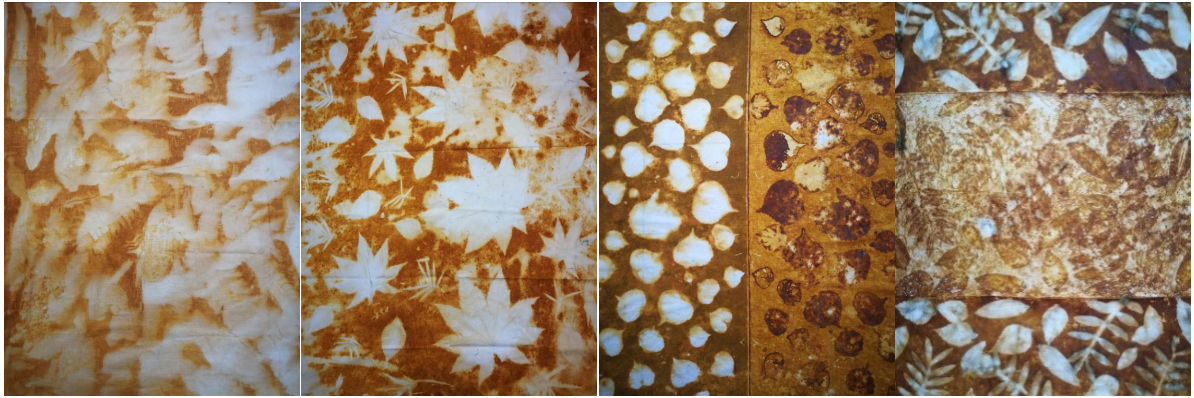
ภาพที่ 4 ชุดภาพแสดงขั้นตอนการทำ และพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไปพิมพ์สนิมจากแผ่นเหล็กและเศษเหล็ก (1)

Note: From © Pramote Sriplung 25/05/2021

ภาพที่ 5 ชุดภาพแสดงขั้นตอนการทำ และพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไปพิมพ์สนิม จากแผ่นเหล็กและเศษเหล็ก (2)

Note: From © Pramote Sriplung 25/05/2021

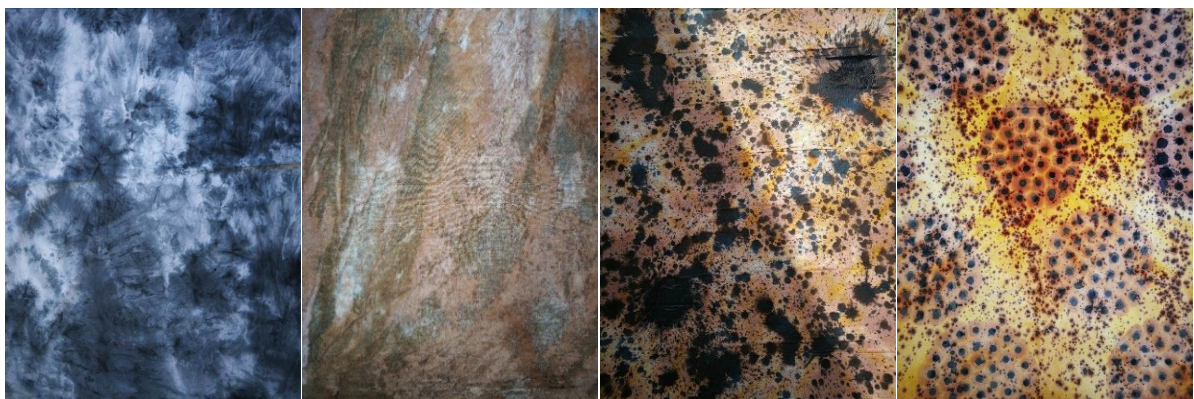
ภาพที่ 6 ชุดภาพแสดงพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไประบายสีธรรมชาติด้วยเทคนิคที่ต่างกัน (1)

Note: From © Pramote Sriplung 30/05/2021

ภาพที่ 7 ชุดภาพแสดงพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไประบายสีธรรมชาติด้วยเทคนิคที่ต่างกัน (2)

Note: From © Pramote Sriplung 30/05/2021

ภาพที่ 8 ชุดภาพแสดงพื้นผิว ร่องรอย ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ
โดยการนำผ้าไประบายสีธรรมชาติ ด้วยเทคนิคที่ต่างกัน (3)

Note: From © Pramote Sriplung 30/05/2021

3.4 ซักล้างผ้าที่พิมพ์-ย้อม จากสนิมเหล็กจริง และจากสีธรรมชาติ ล้างน้ำจนผ้าสะอาดสีไม่ตก นำไปตากให้แห้ง เพื่อเตรียมนำไปตัดเย็บต่อประกอบสร้างสรรค์เป็นผลงานจริง

ภาพที่ 9 การนำผ้าไปล้างน้ำทำความสะอาดจนสีที่ตกค้างออกให้หมด และนำผ้าไปตากให้แห้ง

Note: From © Pramote Sriplung 30/05/2021

3.5 นำผ้าทั้งหมดที่ได้ทำเตรียมไว้ มาพิจารณารูปแบบการจัดวางเป็นผลงานสร้างสรรค์ทั้ง 3 ชั้น เป็นแนวยาวลงมาจากส่วนบนลงด้านล่าง โดยขนาดกว้างประมาณ 100-120 ซม. และยาวประมาณ 200-290 ซม. ซึ่งทั้ง 3 ชั้นมีความยาวไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจังหวะการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะของลวดลายผ้าในแต่ละผืนที่มีความลงตัวในรูปแบบที่แตกต่างกัน ด้วยวัตถุดิบผ้าที่เตรียมไว้มีลวดลายและพื้นผิวที่เป็นผืนใหญ่ จำเป็นต้องฉีกและตัดออกเป็นส่วน ๆ ในแต่ละผืน เพื่อนำส่วนย่อยที่ปรากฏร่องรอย และลวดลายต่าง ๆ ตามที่ได้คัดเลือก นำมาจัดวางต่อเรียบเรียง สอดประสาน ซ้อนทับและเชื่อมต่อกันอย่างเป็นเอกภาพ กล่าวคือมีทั้งความกลมกลืน และความขัดแย้งทางทัศนธาตุที่แทรกเข้าไป ผ่านการการจัดวางทางองค์ประกอบศิลป์ที่สร้างความสมดุล และมีจุดเด่นที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาทางความงามในเบื้องต้น ขณะปฏิบัติงานสร้างสรรค์ที่ไม่จำเป็นต้องมีภาพร่างต้นแบบที่เตรียมไว้ แต่ใช้ภาพทางความคิดรวบยอดทางสมอง และประสบการณ์ทางสุนทรียภาพจากการสอนศิลปะ และทำงานสร้างสรรค์ศิลปะมาอย่างต่อเนื่องหลายสิบปี จึงเป็นการทำงานที่สร้างความสดใหม่ทางความคิด และฝึกการแก้ปัญหาทางความงามให้กับผู้สร้างสรรค์ที่ได้ผลลัพธ์อย่างน่าสนใจ

3.6 หลังจากจัดวางองค์ประกอบผ้าได้ลงตัวตามที่ต้องการแล้ว จึงทำการยึดติดชิ้นผ้าทั้งหมดที่วางต่อกันด้วยเข็มหมุดกลัดผ้า หรือใช้กาวทาบาง ๆ ตามรอยต่อของผ้าแต่ละชิ้นทั้งหมด ให้ติดกันเป็นผืนยาวทั้ง 3 ผืน

3.7 นำผ้าผืนยาวที่ติดยึดไว้ด้วยเข็มหมุดหรือกาว ไปเย็บต่อกันในลักษณะต่าง ๆ ให้ยึดแน่น สวยงาม และตกแต่งเสริมด้วยด้ายสีอื่น ๆ เย็บ ปัก ทับ เพื่อสร้างร่องรอย พื้นผิวของผ้า เสริมจุดเด่นให้น่าสนใจมากขึ้น

3.8 เย็บเปิดช่องว่างช่วงด้านบน และล่างของชิ้นงานเพื่อใส่ท่อนไม้กลึงกลมยาว ปิดหัวท้ายไม้ด้วยหัวกลึงไม้อีกครั้งทั้งข้างบนและล่างของผลงานทั้ง 3 ชิ้น พร้อมติดตั้งห้อยแขวนโชว์จัดแสดง

กระบวนการย้อมสีจากธรรมชาติ

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ทั้งในส่วนที่ได้ลงมือปฏิบัติเอง และในส่วนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทีมชุดทำงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าและสิ่งทอด้วยสีธรรมชาติ พื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ในการลงพื้นที่เพื่อการบริการวิชาการสู่ท้องถิ่น ซึ่งได้มีส่วนในการบูรณาการจากวัตถุประสงค์ของการทำงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ด้วย โดยมีข้อมูลรูปภาพกระบวนการย้อมสีจากธรรมชาติพอเป็นสังเขปดังนี้

1. การย้อมสีจากดินลูกรัง

ภาพที่ 10 กระบวนการย้อมสีจากดินลูกรังกับผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดย้อม

Note: From © Pramote Sriplung 3/06/2021

2. การย้อมสีจากพืชพันธุ์ธรรมชาติในท้องถิ่น

2.1 การใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ใบจากสบู่เลือด ใบหูกวาง ส่วนของลำต้น รากเง้า เช่น กล้วยป่า กล้วยเถื่อน แก่นไม้ขนุน จากส่วนเปลือกไม้ เช่น เปลือกต้นประดู่ เสม็ดแดง จากเปลือกลูกมะพร้าว หรือจากฝักราชพฤกษ์ เป็นต้น นำมาสับแช่น้ำต้มสกัดสีเพื่อใช้ในการย้อมเส้นใยผ้าธรรมชาติ

ภาพที่ 11 การใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่นจากใบ ลำต้น รากเง้า เปลือกต้น ฝัก ผล มาต้มสกัดสี

Note: From © Pramote Sriplung 10/06/2021

2.2 การกรองน้ำสีสำหรับการนำไปย้อมผ้า หรือเส้นใยธรรมชาติ โดยการนำผ้าแช่ในน้ำสี และนวดบีบผ้าหรือเส้นใยที่ย้อม เพื่อให้สีได้ซึมเข้าในเนื้อผ้าอย่างทั่วถึง และต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดทั้งหมด โดยแช่ทิ้งไว้สักประมาณ 1-2 ชั่วโมง หรือตามความเหมาะสมในการติดสีของพืชแต่ละชนิด และตามเฉดสีที่ต้องการ

ภาพที่ 12 การกรองน้ำสี และการย้อมสีต่าง ๆ โดยการแช่หมักผ้า หรือเส้นใยผ้าธรรมชาติลงในน้ำสี

Note: From © Pramote Sriplung 10/06/2021

2.3 การใช้มอร์แดนต์หรือสารผสมช่วยย้อมเพื่อการติดสี หรือสารกระตุ้นสีที่เปลี่ยนค่าเฉดสีในการย้อม เช่น สารส้ม จุนสี สนิมเหล็ก และน้ำปูนใส ละลายน้ำเพื่อการย้อมทับซ้ำ หรือผสมไปในน้ำสีเพื่อให้ได้เฉดสีในแบบต่าง ๆ เช่น การใช้สารส้มเพื่อช่วยจับย้อมติดกับเส้นด้ายและสีสดสว่างขึ้น จุนสีช่วยให้สีติดและเข้มขึ้น ซึ่งจากการทดลองสามารถเปลี่ยนค่าเฉดสี จากสีย้อมน้ำตาลเป็นสีเขียวได้ในใบพืชสมุนไพรที่ใช้อย้อม และสนิมเหล็กจะช่วยเปลี่ยนเฉดสีธรรมชาติเดิมให้เป็นสีโทนเทา-ดำ เป็นต้น

ภาพที่ 13 การใช้มอร์แดนต์เพื่อการติดสี หรือสารกระตุ้นสีที่เปลี่ยนค่าเฉดสีในการย้อม

Note: From © Pramote Sriplung 10/06/2021

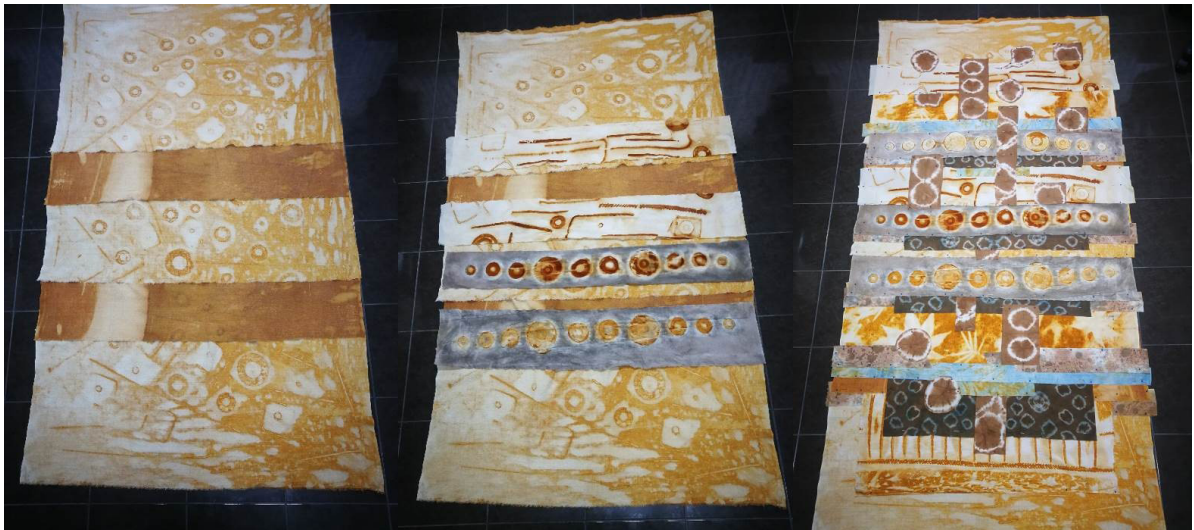
ภาพที่ 14 ผ้าที่พิมพ์สยมและย้อมสีจากธรรมชาติทั้งหมด เพื่อเป็นตัวเลือกในการสร้างสรรค์

Note: From © Pramote Sriplung 15/06/2021

ขั้นตอนและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจริง

กระบวนการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ของลวดลายผ้าและการตกแต่งชิ้นงานสร้างสรรค์ ขั้นที่ 1

1. นำผ้าตัวเลือกมาตัด ฉีก จัดวางเชื่อมต่อ และจัดองค์ประกอบทางศิลปะตามแนวทางสร้างสรรค์

ภาพที่ 15 การนำชิ้นส่วนผ้าตัวเลือก มาจัดองค์ประกอบทางศิลปะเป็นชิ้นงานสร้างสรรค์

Note: From © Pramote Sriplung 15/06/2021

2. การนำผ้าที่ตัดต่อจัดวางและจัดองค์ประกอบที่สมบูรณ์แล้ว มากลัดติดด้วยด้ายเข็มหมุด เพื่อยึดผ้าติดกันทั้งผืน สำหรับเตรียมนำไปเย็บติดประกอบการตกแต่งให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

ภาพที่ 16 ผ้าที่จัดวางองค์ประกอบสมบูรณ์แล้ว ถูกกลัดติดด้วยด้ายเข็มหมุดตลอดทั้งผืน

Note: From © Pramote Sriplung 15/06/2021

3. การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

ภาพที่ 17 การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

Note: From © Pramote Sriplung 20/06/2021

4. ผลงานสร้างสรรค์ที่เสร็จสมบูรณ์ พร้อมการจัดแสดงติดตั้งห้อยแขวนโชว์

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 1 “ฟังในร่องรอย” No.1

ภาพที่ 18 งานสำเร็จชิ้นที่ 1. ผลงานสร้างสรรค์ “ฟังในร่องรอย” No. 1
เทคนิค ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ขนาด 100 x 200 ซม.

Note: From © Pramote Sriplung 30/06/2021

กระบวนการจัดองค์ประกอบทางศิลปะของลวดลายผ้าและการตกแต่งชิ้นงานสร้างสรรค์ ขั้นที่ 2

1. การนำชิ้นส่วนผ้าตัวเลือกว่าจัดวางเชื่อมต่อ และจัดองค์ประกอบทางศิลปะ โดยชิ้นนี้จะใช้การปะติดรอยต่อของชิ้นส่วนต่าง ๆ ของผ้าตลอดทั้งผืนแทนการใช้เข็มหมุดกลัดเย็บ

ภาพที่ 19 ผ้าที่ถูกจัดวางด้วยองค์ประกอบทางศิลปะ และใช้การปะติดรอยต่อของชิ้นส่วนต่าง ๆ ของผ้าทั้งผืน

Note: From © Pramote Sriplung 16/06/2021

2. การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่างๆ ให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

ภาพที่ 20 การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ในงานที่เสร็จสมบูรณ์

Note: From © Pramote Sriplung 21/06/2021

3. ผลงานสร้างสรรค์ที่เสร็จสมบูรณ์ พร้อมการจัดแสดงติดตั้งห้องยวณโซว์

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 2. “ฝังในร่องรอย” No.2

ภาพที่ 21 งานสำเร็จชิ้นที่ 2 ผลงานสร้างสรรค์ “ฝังในร่องรอย” No. 2
เทคนิค ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ขนาด 100 x 260 ซม.

Note: From © Pramote Sriplung 30/06/2021

กระบวนการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ของลวดลายผ้าและการตกแต่งชิ้นงานสร้างสรรค์ ชั้นที่ 3

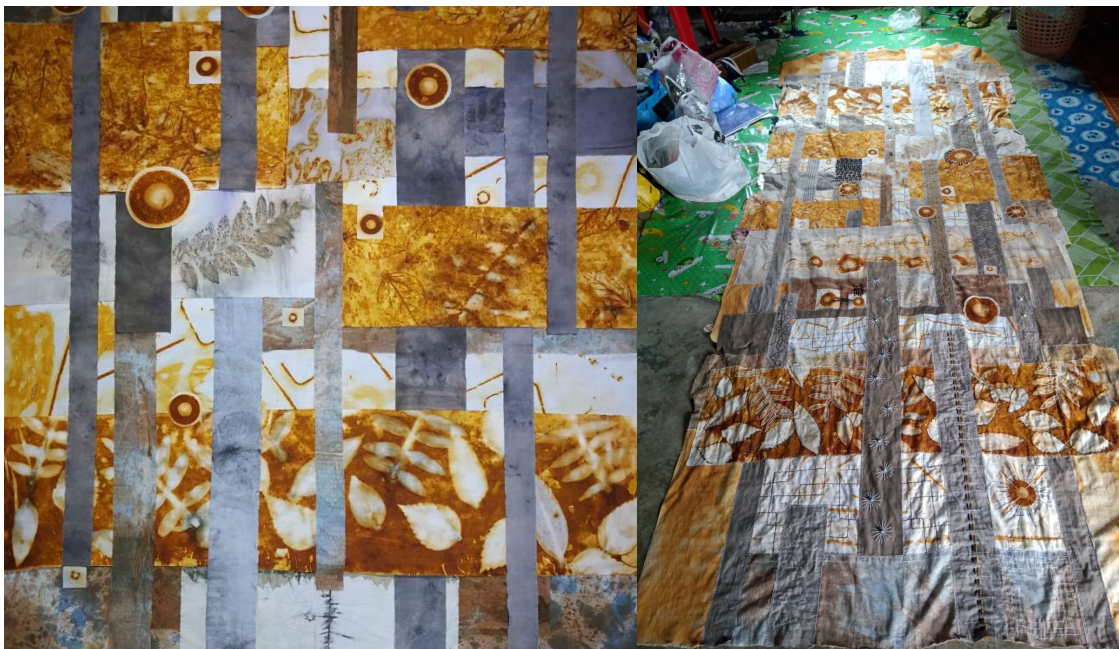
1. การนำชิ้นผ้าตัวเลือกที่ตัด ฉีก มาจัดวางเชื่อมต่อ และจัดองค์ประกอบทางศิลปะตามแนวทางสร้างสรรค์ โดยจัดวางเชื่อมต่อ และจัดองค์ประกอบทางศิลปะตามแนวทางสร้างสรรค์ และใช้กาวยะตีดรอยต่อของชิ้นส่วนต่าง ๆ ของผ้าตลอดทั้งผืนและเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

ภาพที่ 22 การจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะ จากชิ้นส่วนผ้ารูปแบบต่าง ๆ เป็นผลงานสร้างสรรค์

Note: From © Pramote Sriplung 17/06/2021

2. การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ให้สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

ภาพที่ 23 การเย็บติดประกอบการตกแต่งผ้าในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ที่สำเร็จเป็นงานสมบูรณ์

Note: From © Pramote Sriplung 23/06/2021

3. ผลงานสร้างสรรค์ที่เสร็จสมบูรณ์ พร้อมการจัดแสดงติดตั้งห้อยแขวนโชว์

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 3 “ฝังในร่องรอย” No. 3

ภาพที่ 24 งานสำเร็จชิ้นที่ 3. ผลงานสร้างสรรค์ “ฝังในร่องรอย” No. 3
เทคนิค ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ขนาด 100 x 280 ซม.

Note: From © Pramote Sriplung 30/06/2021

สรุปผลงานสร้างสรรค์ที่เสร็จสมบูรณ์ พร้อมการจัดแสดงติดตั้งห้อยแขวนโชว์

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 1 ชิ้นที่ 2 และ ชิ้นที่ 3 “ฝังในร่องรอย” No.1, No. 2 และ No. 3

ภาพที่ 25 ชุดผลงานสร้างสรรค์ “ฝังในร่องรอย” No. 1 (ซ้าย) No. 2 (กลาง) และ No. 3 (ขวา)

เทคนิค ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ

ขนาด 100 x 200 ซม., 100 x 260 ซม. และ 100 x 280 ซม. ตามลำดับ

Note: From © Pramote Sriplung 30/06/2021

การวิเคราะห์ผลงาน

การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ได้ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะสิ่งทอสื่อผสม การปะเย็บต่อผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลงานชิ้นสำเร็จที่มีความกว้าง 100 ซม. และยาว 200 ซม. 260 ซม. และ 280 ซม. ตามลำดับชิ้นงาน แต่ละชิ้นงานมีความยาวแตกต่างกัน เนื่องจากการจัดวางองค์ประกอบของชิ้นส่วนของผ้าแต่ละชิ้นที่มีทัศนธาตุทางศิลปะของผ้าที่หลากหลาย เมื่อนำมาจัดวางองค์ประกอบใหม่ที่สวยงามและลงตัว ย่อมมีระยะสิ้นสุดของความยาวของผ้าในการสรุปลดทอนชิ้นงานแต่ละผืนไม่เท่ากันและจากรูปแบบผลงานสร้างสรรค์ที่มีความยาวมาก ผู้สร้างสรรค์จึงได้ออกแบบการจัดแสดงผลงานโดยการห้อยแขวนในการจัดแสดง โดยการเย็บให้เกิดช่องว่างภายในของผ้าส่วนบน และส่วนล่างของชิ้นงาน เพื่อนำไม้กลึงกลมยาวขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ยาว 120 ซม. สอดใส่ในช่องที่เตรียมไว้ทั้งสองด้าน พร้อมปิดหัว-ท้ายไม้ ด้วยไม้กลึงกลมหัวแหลม เพื่อความสมบูรณ์และสวยงามในการนำเสนอผลงาน

สำหรับประเด็นในการเตรียมผ้าเพื่อเป็นวัสดุตัวเลือกในการสร้างสรรค์ผลงานจริงทั้ง 3 ชั้นนั้น ได้ใช้ผ้าจำนวนหลากหลายชิ้น ซึ่งผู้สร้างสรรค์ต้องนำไปพิมพ์และย้อมด้วยสีย้อมหลัก และการย้อมจากสีธรรมชาติ ด้วยเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ได้จังหวะของลวดลายและพื้นผิว ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ที่น่าพึงพอใจ เพื่อนำมาใช้ในการตัดแยกเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการถูกเลือกไปจัดวางองค์ประกอบในชิ้นงานแต่ละชิ้น ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องใช้ระยะเวลาและใช้ความคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างมากในการสร้างผลงานที่หลากหลายเพื่อเป็นตัวเลือก และการนำผ้าที่เลือกมาตัดแยกส่วน แล้วนำแต่ละส่วนจากหลาย ๆ ส่วนของผ้าแต่ละผืน มาตัดต่อจัดวางเพื่อสร้างสรรค์องค์ประกอบใหม่ เพื่อให้เป็นชิ้นงานสำเร็จที่สมบูรณ์ตามแนวความคิดที่ตั้งเป้าหมายไว้

ในส่วนของลักษณะรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นการต่อผ้าแต่ละส่วนจากพื้นผิวบนผ้าในลักษณะต่าง ๆ ที่นำมาจัดวางอย่างกลมกลืน มีชั้นเชิงทางความงาม ลึกซึ้ง สวยงาม และน่าสนใจตลอดทั้งผืนผ้าอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยสัมพันธ์กับเนื้อหาและแนวคิดในการสร้างสรรค์ คือการนำเสนอความงามจากคราบสีย้อม และร่องรอยการฉีกขาด การเย็บต่าง ๆ ที่ไม่เรียบร้อยหรือสมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นความงามจากความไม่สมบูรณ์แบบจากแนวคิดดังกล่าวได้เชื่อมโยงไปสู่แนวทางการสร้างสรรค์ โดยนำผ้าที่พิมพ์สีย้อมหลัก และการย้อมสีธรรมชาติ ด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่สร้างรอยคราบ ลวดลาย และพื้นผิวต่าง ๆ นำมาตัดแยกส่วน จัดวางแบบปะติดปะต่อ โดยมีหลักการจัดการทางความงามจากการจัดองค์ประกอบทางทัศนธาตุต่าง ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะที่แตกต่างกันหรือมีความขัดแย้งเข้าร่วมระหว่างกัน โดยใช้หลักการประสานในความขัดแย้ง สร้างความเกี่ยวเนื่องที่มีเข้าด้วยกัน ด้วยการจัดวางซ้ำในรูปร่าง รูปทรง ลวดลาย และพื้นผิวต่าง ๆ ที่ทับซ้อนกันไปมา ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงในลักษณะรูปทรงเปิดและปิด ที่มีค่าน้ำหนักสีเข้ม-อ่อน สลับกัน แต่ยังคงไว้ซึ่งบรรยากาศของโทนสีเดียวกันแบบสีเอกรงค์ เกิดมิติลึก-ตื้นบนระนาบในการรับรู้ และเชื่อมโยงการประสานทั้งหมดด้วยการปักเย็บสร้างจังหวะลายเส้น ลวดลาย และพื้นผิวใหม่ที่ซ้อนทับและเชื่อมโยง บนผิวระนาบเดิมตลอดทั้งผืนผ้าในชิ้นงาน จนเกิดภาวะความกลมกลืนที่มีความเป็นเอกภาพ ทั้งในส่วนของเนื้อหา รูปทรง และวิธีการสร้างสรรค์ที่มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างน่าสนใจ

นอกจากความเป็นเอกภาพที่เป็นบทสรุปความงามของชิ้นงานแล้ว ยังมีประเด็นที่ผู้สร้างสรรค์ได้ใส่แนวคิดเสริมในเรื่องการจัดวางเนื้อหาทางธรรมชาติ ผสมผสานกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมเมืองผ่านยุคสมัย ซึ่งได้แสดงผ่านผลงานที่มีการใช้ลวดลายจากการพิมพ์ไปไม้กับสีย้อมหลัก ผสมผสานการจัดวางกับลวดลายจากชิ้นส่วนเศษเหลือรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ที่สร้างความกลมกลืนผสมความขัดแย้งในการรับรู้ ถึงสภาวะการณ์โลกปัจจุบันที่ทุกคนต้องตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติว่า ทำอย่างไรมนุษย์กับธรรมชาติที่จะอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย โดยที่ไม่ทำลายธรรมชาติไปมากกว่านี้

สุดท้ายจากการสร้างสรรค์ยังเกิดเศษวัสดุผ้าที่เหลือ ซึ่งผู้สร้างสรรค์พบว่าสามารถนำไปใช้พัฒนาต่อยอด แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า กระเป๋า หรือของที่ระลึกอื่น ๆ ที่สร้างความสวยงาม แตกต่าง และมีลักษณะเฉพาะ ที่สร้างมูลค่า และคุณค่าความต้องการ สำหรับการเป็นเจ้าของชิ้นงานได้ ซึ่งถือว่าเป็นมุมมองของการใช้วัสดุที่เหลือมาจัดสรรความงามเข้าไปใหม่อย่างรู้คุณค่าในชิ้นผลงานสร้างสรรค์

การบูรณาการงานวิจัยสร้างสรรค์กับการบริการทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาต่อยอดเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน

ผู้สร้างสรรค์ได้นำผลงานต้นแบบในการใช้เทคนิคของการสร้างพื้นผิวบนผืนผ้าจากคราบสนิม และร่องรอยการฉีกขาด การเย็บต่าง ๆ ซึ่งเป็นความงามจากความไม่สมบูรณ์แบบ ตามแนวคิด “วาปี-ซาบิ” ที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ รวมถึงการแนะนำการใช้เศษวัสดุผ้าที่เหลือมาสร้างคุณค่าเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านป้อแน ตำบลลุตุ้ อำเภอมือง จังหวัดยะลา ได้นำไปปรับเสริมใช้พัฒนาเทคนิควิธีในการทำงาน เพื่อให้ได้รูปแบบผลงานที่หลากหลาย สำหรับเป็นทางเลือกให้กับลูกค้าของกลุ่มมากขึ้น

ภาพที่ 26 ผู้สร้างสรรค์ได้นำตัวอย่างผลงานที่ทำไปแนะนำเทคนิค รูปแบบ และแนวทางการสร้างสรรค์ให้กับหัวหน้ากลุ่มบาติกบ้านป้อแน

Note: From © Pramote Sriplung 07/07/2021

การจัดแสดงตัวอย่างผลงานที่ได้สร้างสรรค์ สำหรับเป็นสื่อเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อเป็นตัวอย่างผลงานต้นแบบที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกชุมชน กลุ่มบาติกบ้านป้อน ตำบลบุดี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ภาพที่ 27 การจัดแสดงตัวอย่างผลงานที่ได้สร้างสรรค์ สำหรับเป็นสื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้กลุ่มบาติกบ้านป้อน ตำบลบุดี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

Note: From © Pramote Sriplung 07/07/2021

การเผยแพร่ผลงานของกลุ่มป๊อแนบติก ที่ผู้สร้างสรรค์ได้เข้าไปบริการวิชาการ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ภาพที่ 28 ชุดภาพแสดงการเผยแพร่ผลงานผ้าของกลุ่มป๊อแนบติก
ที่ผู้สร้างสรรค์ได้เข้าไปบริการวิชาการ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (1)
Note: From : facebook @ Prinya Yaran, 2021

ภาพที่ 29 ชุดภาพแสดงการเผยแพร่ผลงานผ้าของกลุ่มป๊อแนบาคิก
ที่ผู้สร้างสรรค์ได้เข้าไปบริการวิชาการผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (2)

Note: From : facebook @ Prinya Yaran, 2021

การเผยแพร่ผลงานการพัฒนาและต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบเสื้อแขนยาว ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ภาพที่ 30 การเผยแพร่ผลงานผลิตภัณฑ์ต้นแบบเสื้อแขนยาว ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

Note: From facebook @ Pramote Sriplung 20/09/2021

การพัฒนาและต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์ เพื่อสร้างตัวอย่างผลิตภัณฑ์ต้นแบบกระเป๋าผ้า เพื่อการใช้งานจริง และในเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 31 การนำเสนอผ้าจากการเย็บต่อประกอบลวดลาย
จากการพิมพ์-ย้อมสีย้อมเหล็ก และสีธรรมชาติ
ที่นำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบกระเป๋าผ้าเพื่อการใช้งานจริง

Note: From © Pramote Sriplung 07/07/2021

การพัฒนาและต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบเสื้อผ้าเพื่อการสวมใส่ใช้งานจริง และ
ในเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 32 ชุดภาพแสดงรูปทรงเสื้อและลวดลายการจัดวาง
จากการพิมพ์-ย้อมสกินเหล็ก และสีจากธรรมชาติ
ที่พัฒนาและต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์
เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบเสื้อผ้าเพื่อการสวมใส่
Note: From © Pramote Sriplung 07/07/2021

ภาพที่ 33 ชุดภาพแสดงรูปทรงเสื้อและลวดลายการจัดวาง จากการพิมพ์-ย้อมสีย้อมหลัก
และสีจากธรรมชาติ ที่พัฒนาและต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์
เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบเสื้อผ้าเพื่อการสวมใส่

Note: From © Pramote Sriplung 07/07/2021

สรุป

จากแนวคิด “วาปี-ซาปี” สู่การสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจากร่องรอยของรูปร่าง ลวดลาย และคราบตำหนิต่าง ๆ จากการพิมพ์ผ้าด้วยสีย้อมเศษเหล็ก การชุบสี การฉีกขาด การปะติดเย็บต่อผ้า ผสมเข้ากับ การถักร้อยวัสดุร่วมกันผ่านการจัดวางองค์ประกอบศิลปะอย่างพิจารณา ตามแนวทางสร้างสรรค์ความงาม จากความไม่สมบูรณ์แบบที่เรียบง่ายแต่น่าสนใจในผลงานสร้างสรรค์ศิลปะสิ่งทอ เทคนิคสื่อผสมในผืนผ้าทั้ง 3 ชิ้น รวมถึงตัวอย่างงานผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ได้พัฒนาด้วยนั้น ถือเป็นการพัฒนาและสร้างคุณค่าความงามทางศิลปะที่น่าพึงพอใจให้กับตนเองในเบื้องต้น และเป้าหมายถัดไปคือการได้นำความรู้ และความเข้าใจในการสร้างสรรค์ไปบูรณาการกับกระบวนการเรียนการสอน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการ แก่ชุมชนในพื้นที่ ให้ก่อเกิดประโยชน์ สร้างมูลค่า และคุณค่าอย่างแท้จริงต่อไป

References

- Daniel, M. (2009). *Khoṇ sep chawa lō 'aṭ [Conceptual Art]*. Bangkok: De Great Fine Art Co., Ltd.
- Hasin, N., & Chailor, C. (2016). *Kān suksākrabuān kān sakat sīthammachāt čhaḵ phuṭ phuā ngān mat yoṃ [The study of the extraction process of natural dyes from plants for tie-dye work]. The 3rd Northern College Academy Conference of NTC.* (p. 513-516). Northern College.
- Kunavichayanon, S. (2002). *Čhaḵ Sayām kao sūThai mai: wāduāi khwām phlik phan khoṅ sinlapa čhaḵ prapheṇī sūsamai mai læ rūamsamai [From Old Siam to New Thailand: On the Reversal of Art from Tradition to Modern and Contemporary]*. Bangkok: Silpakorn University Art Gallery.
- Kyoko, K. (2013). *SaṭShi Ko Ngān pak phaḇbæp Yīpun bon khruāng chai nai chīwit pračham wan [Sashiko: Japanese embroidery on everyday appliances]*. Bangkok: Baan lae Suan.
- Mukdamanee, W. (2002). *Sūprasom læ sinlapa næō čhat wāng nai prathet Thai [Mixed Media and Installation Art in Thailand]*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Phuphat, O., & Ritnim, M. (2012). *Sinlapa ngān tōphaḇlæ kān pak toktæṅg lūatlaī sūkānphat-thanaḇphalittaphan sūaphaḇ [The Art of Patchwork and Embroidery: Development and Creativity for Clothing] [Research]*. Rajamangala University of Technology Thanyaburi. http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/1234_56789/2115/1/140417.pdf.
- Ratjumroensuk, A. (2009). *Praden Thatsanasin [Visual Arts Issues]*. Bangkok: Khamsamai Printing.
- Rodboon, S. (2013). *'Annuāng māčhaḵ sinlapa sū prasom [Mixed Media Art]*. Blosspot. <https://53010610036nilraya.blogspot.com/2013/07/mixed-media-50010-mixed-media-mixed.html>.
- Srikula, P. (2016). *Sinlapa čhaḵ seṇyai khoṅ čhakkaḇ Siribut [Art from the Fibers of Jakkai Siributr]* [Thesis]. Silpakorn University.

Sunphongsri, K. (2011). *Sinlapa samai mai [Modern art]*. Bangkok: Chulalongkorn University.

Wā bi- sā bi khwām ngānai khwām mai sombuḃæp [Wabi-Sabi Beauty in Imperfection]. (2019).
Nice to Fit. <https://www.nicetofit.com/Wabi-Sabi>.